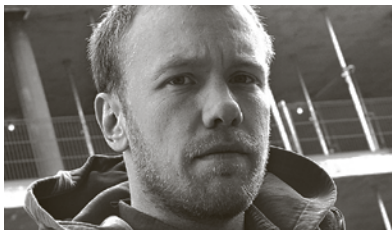

Harald Berntsen mener at norsk fagbevegelse er for lite kam

Kamp, komprom

Jonas Bals

MED ANDRE ORD

Takk til Harald Berntsen for hans kritiske lesing av boka «Streik!», i Klassekampen 4. januar. Berntsens innsigelser dreier seg først og fremst om de politiske lærdommene vi kan eller bør trekke fra historien, noe som har stor betydning for hvordan vi bedømmer vår egen tid og strategiene vi legger for framtiden. Hovedargumentet kommer allerede i ingressen, der det heter at «samarbeidet mellom Ap, LO og arbeidsgiverne har gjort arbeiderkampen mindre effektiv». Det høres jo tilforlåtelig ut. Men mindre effektiv enn hva?

Fagorganiserte i Norge har kommet sterkere ut av det siste halve århundret, til tross for mange nyliberale reformer og en til tider nokså heftig klassekamp fra oven, både her og i andre land. Fagorganiserte lønsmottakere i Norge har kort sagt opplevd en helt annen utvikling enn hva arbeidere i nær sagt alle andre land det er naturlig å sammenlikne seg med, har gjort. Siden 1980-tallet har det vært en betydelig økning av reallønna, i en periode der arbeidere i mange andre vestlige land har opplevd å bli arbeidende fattige. Vi ser de samme tendensene i Norge, i de delene av arbeidslivet der fagorganiseringen er svakest og tariffavtaledekningen svakest, så det er ingen grunn til å slå seg på brystet med dette. Men at arbeidskamp og kollektive forhandlinger er blitt «mindre effektive» i Norge, den kjøper jeg ikke.

«Fred er ei det beste», er overskriften avisa ga Berntsens kronikk. Det er et lån fra Bjørnstjerne Bjørnson – som fortsatte: «men at man noget vil». Her burde vi kanskje tilføye: «... og at man får det til». Resultatene norsk fagbevegelse har oppnådd er både et resultat av en vilje til strid når det trengs, og en evne til samarbeid.

I boka «Streik!» forsøker jeg å vise hvor krevende det har vært for de involverte – ikke bare forbunds- og LO-ledere, men

FAKTA

Strid om streik:

■ I høst utga historiker, Klassekampen-skrivent og LO-rådgiver Jonas Bals boka «Streik! En historie om strid, samhold og solidaritet», en historisk framstilling av arbeidskonflikter og streiker i Norge.

■ Tirsdag trykket Klassekampen en kritisk gjennomgang av boka ved historiker Harald Berntsen. Han mener at Bals nedtoner hvordan samarbeidet mellom Ap, LO og arbeidsgiverne har gjort arbeiderkampen mindre effektiv.

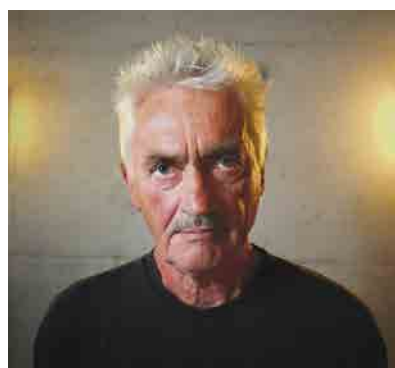
■ Samarbeidet mellom stat, LO og NHO – «den norske modellen» – har begrenset streikemulighetene, og LO har historisk sett motarbeidet ellers effektive ulovlige streiker, påpeker Berntsen i sin tekst, som Bals her svarer på.

Klassekampen 4. januar

også streikende arbeidere – å finne balansen mellom kamp og kompromisser. Hvor mye kan man kreve av motparten? Hvor mye kan man kreve av seg selv og av hverandre? Hvordan sørge for at arbeidskamper får en organisasjonsmessig avslutning før de går i indre oppløsning, og hvordan bygge solidariske fellesskap mellom folk som fort kan finne på å se hverandre som konkurrenter framfor kamera-

«Berntsen har kanskje lest litt raskt og overflatisk»

KRITISK: Harald Berntsen.

FOTO: KRISTIN ELLEFSEN

ter? Og hvordan forhindre at man utløser motoffensiver, som kan true selve retten til å være organisert?

I mellomkrigstida hadde vi mange dramatiske arbeidskonflikter der disse spørsmålene ble satt på spissen, og hvor ikke minst kampen mot fascismen etter hvert sto helt sentralt. Jeg synes Berntsens hovedinnvending her blir for enkel. Berntsen skriver at borgerskapet i Norge ikke «satsa» på fascismen, «men på den sosialdemokratiske dominerte arbeiderbevegelsen». Arbeidsgiverne «forlangte bare at LO-ledelsen sørga for å sentralisere makta i organisasjonen for å opprettholde ro og orden i arbeidslivet», skriver han.

Det synes jeg er en merkelig oppsummering av de voldsomme styrkeprøvene som fant sted mellom storstreiken i 1921 og storlockouten i 1931, og av hva det var som lå til grunn for at Hovedavtalen ble inngått i 1935. Berntsens ordvalg lukter av reformistisk svik og egenrådige ledere som innnyder seg hos motparten, men foranstaltningene mot en norsk fascisme og mot lovinngrep ovenfor fagbevegelsen ble – som Berntsen helt riktig skriver – altså vedtatt av LO-kongressen, en demokratisk forsamling og LOs høyeste organ.

På noen punkter er nok Berntsen og jeg rett og slett bare uenige i sak, men noe sier meg også at han har lest bokas kapitler om mellomkrigstida litt vel overflatisk. Han skriver for eksempel at jeg «unnlater å komme inn på» at bygningsarbeider- og typografstreiken i 1928 «blei ført på tvers av ikke bare arbeidstvistloven og spesielt den tvungne voldgifta som regjeringa greip inn med, men også i strid med både ledelsen i Bygningsarbeiderforbundet og ledelsen i LO.» I boka skriver jeg: «LO, som etter lovendringene året før nå var erstatningspliktige, vedtok i sekretariatet 17. mai at en streik ville være 'tariffstridig og ulovlig', og påla bygningsarbeiderforbundet og murerforbundet å 'anvende alle organisasjonsmessige midler for at forhindre en arbeidsstans'.»

Berntsen hevder også at jeg ikke får med meg hvilken politisk seier streiken var, noe som tvert imot er et hovedpoeng i boka. Streiken bidro «sterkt til at Arbeidsgiverforeninga på ny begynte å gå bort fra sine framstøt på 1920-tallet for å få knust fagorganisasjonen», skriver Berntsen. I boka siterer jeg blant annet Johan Ødegård, som skrev

VILJE TIL STRID: Arbeidere på jakt etter streikebrytere ved Norsk Hydros kai på Menstad, 1931. FOTO: NTB ARKIV

at angrepets alvorlighet og faren for «en norsk fascisme» gjorde det til «en simpel plikt å bryte loven, revoltere». «Det å bryte loven var ikke, slik enkelte tok til orde for umiddelbart etter streiken, noe arbeiderne hadde gjort for å kunne fortsette å bryte loven, men tvert imot noe de gjorde for å kunne arbeide videre som fagbevegelse på lovlig vis», heter det i boka. Det var vanskelig å se dette klart i 1928, da fascismen fremdeles bare var en vag trussel, skrev Ødegård. «Men nå, etter annen verdenskrig, er synsfeltet blitt videre og det er lettere å fastslå den fulle verdi av den modige aksjon i 1928.»

Et annet tegn på at Berntsen kanskje har lest litt raskt og overflatisk, er innvendingen hans

mplysten. Min bok viser det motsatte, skriver Jonas Bals.

Omiss og svik

hendelse også i Fagopposisjonens historie.

Jeg skildrer sympatistreikene etter militærets nedskyting og drap på fem svenske arbeidere i Ådalen i 1931, den danske folkestreiken mot nazistene sommeren 1944, og sympatistreikene med gruvearbeiderne i Kiruna i 1969–70. I nyere tid beskriver jeg blant annet Industri Energis sympatiaksjon til støtte for de polske NNN-medlemmene ved Sekkingstad og Norse Production i 2017, og aksjonene fra bryggeri-sjåførene under streiken på SAS-hotellet i 1994. Jeg skriver også om det Finn Olstad har kalt Bondepartiets og Venstres forsøk på «å kvele klassekampen på landsbygda» ved hjelp av boikottloven, som blant annet hadde til hensikt å gjøre sympatistreiker umulige å bruke.

Et helt kapittel er viet til Fagopposisjonen og Tranmæls diskusjon om «de nye kampmidlene», der jeg også forsøker å se debatten nedenfra; ikke bare gjennom talene til Tranmæl, men med øynene til de direkte-aksjonerende anleggsarbeiderne, renovasjonsarbeiderne og andre, som med vekslende hell forsøkte å «utvide kampsonen» ved hjelp av sympatistreik, sabotasje og andre virkemidler.

Når vi nærmer oss vår egen tid, hevder Berntsen at problematikken med bemanningsselskap og streikebryteri «glimrer med sitt fravær i Bals' bok.» Men i kapitlet om streiken ved Sekkingstad er det nettopp dette det handler om. I boka skriver jeg: «Sekkingstad hentet blant annet inn streikebrytere fra bemanningsselskapet Eterni Bemanning. NHO Service, som organiserte selskapet, benektet at det de drev med, var streikebryteri. Mye tydet ellers på at de involverte forsto at det var lyssky virksomhet; flere av streikebryterne ble for eksempel kjørt inn på bedriftens område under tepper nattetid.» I bokas avsluttende kapittel tar jeg opp tråden igjen, og skriver: «I møte med en rovdyrkapitalisme lik den vi har sett hos Amazon i Alabama og på Sekkingstad utenfor Bergen, er det ikke nok å insistere på gentleman-oppførsel og å henvise til regelboka og god samarbeidskultur. Som arbeidsrettsjurist Stein Evju har påpekt, finnes det ikke noen 'almennlig rettsoppfatning' når det kommer til et så grunnleggende spørsmål som hva som er streikebryteri og ikke: Det er partene som har definisjonsmakten, eller som tar den. Det finnes verken 'enhetlige oppfatninger eller klare linjer', og det å vurdere hva som er rett og galt, lovlig og ikke, er 'ikke

rettsviterens fremste eller eksklusive domene'».

Evjus poeng er en påminnelse om at fagbevegelsen historisk sett har vært en *rettssskapende* bevegelse, der regelbøker, tolkninger og rettspraksis ikke har vært «hugget i sten», men blitt omskrevet ved behov, og hvor mye er blitt til gjennom strid. Hvem skal diktere betingelsene framover?

I bokas siste kapittel skriver jeg at Sekkingstad-konflikten, som er en av de viktigste streikene som er blitt ført i Norge i nyere tid, viser at selv godt forberedte og vel gjennomførte streiker, der også sympatistreik ble benyttet med stort hell, kan ha sine begrensninger.

Sekkingstad er et eksempel på hvilke nye redskaper aggressive arbeidsgivere har fått tilgang på, og som ikke alltid er enkle å håndtere for en fagbevegelse som har tilpasset seg en norsk samarbeidsmodell basert på gjensidig tillit og respekt for inngåtte avtaler. «Kanskje må fagbevegelsen derfor både gjøre seg bedre kjent med gamle, supplerende virkemidler til streiken, til bruk mot arbeidsgivere som velger en mer konfronterende framgangsmåte, og kreve nødvendige lovendringer», skriver jeg.

«Sikkert er det i alle fall at gjennom bruken av konsultentselskaper som PwC, import av streikebrytere via bemanningsselskap og opprettelsen av kompliserte selskapsstrukturer, har den norske og internasjonale fagbevegelsen blitt stilt overfor noen problemer som bare delvis kan løses av den selv. Å plassere arbeidsgiveransvaret der det hører hjemme, å regulere eller forby bemanningsselskapene, å sanksjonere lønnsstyveri og organisasjonsfiendtlighet, og å gjøre det vanskeligere å benytte seg av strategiske konkurser, krever *politisk* makt, ikke bare forhandlingsmakt».

Til slutt: Hvem ledet egentlig storstreiken i 2000? Dette var en streik jeg selv deltok i, og kildene vi har til rådighet lever fremdeles. Berntsen hevder at det var Transportarbeiderforbundets leder Per Østvold som ledet streiken, ikke LO-leder Yngve Hågensen. Dette var faktisk et tema jeg diskuterte inngående med Østvold, som er en av dem jeg har intervjuet i boka. Han understreket uttrykkelig at han som forbundsleder aldri var i stand til å lede en generalstreik i LO. Det er LO-lederen og hans nærmeste som leder en generalstreik, i samråd med hele Sekretariatet i LO.

Jonas Bals
jonas.bals@lo.no

Harald Berntsens *Sluttreplikk*

SOLIDARISK: Industri Energis fanemarkering til støtte for polske NNN-medlemmer ved Sekkingstad i 2017.

FOTO: GUNNAR WIEDERSTRØM

om sympatiaksjoner, som ifølge ham «er et anna fenomen Bals i høy grad ser bort fra, trass i at det var det viktigste kampmiddelet som Tranmæl og Fagopposisjonen i 1911 ville supplere streikevåpenet med». Et kjapt søk i eget manuskript viser at «sympa-

tistreik» er nevnt nesten 50 ganger. Jeg skriver om murernes og smedenes sympatistreik med tømrersvennene i København i 1794, og om sympatistreikene mot Piene mølle etter drapet på den streikende arbeideren Marius Folstad i 1913 – en viktig